

Postbus 8, 3300 AA Dordrecht

Aan: Gemeenteraad van Dordrecht

Datum 05-02-2026

Briefnummer RK 2026/02

Bijlage(n) Rekenkamerbrief

Betreft Rekenkamerbrief: Toegankelijkheid
Stembureaus Dordrecht

Rekenkamer Dordrecht
Spuiboulevard 300
3311GR Dordrecht

Contactpersoon
Joost Zwaan

T: 0628137685
E: j.zwaan@dordrecht.nl

www.dordrecht.nl

Volg ons op:
@rkdordt

Geachte leden van de Raad,

Bij deze bieden wij u de rekenkamerbrief aan over de toegankelijkheid van stembureaus in de gemeente Dordrecht.

Het fundament van onze lokale democratie rust op het recht van iedere inwoner om een stem uit te brengen. Dit recht is pas werkelijk gewaarborgd wanneer kiezers zelfstandig, veilig en anoniem kunnen stemmen. Met de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 in het vooruitzicht, heeft de Rekenkamer Dordrecht een verkennend onderzoek gedaan naar hoe de toegankelijkheid voor kiezers met een lichamelijke beperking momenteel is geborgd.

Deze rekenkamerbrief is nadrukkelijk bedoeld als feitelijk instrument om de informatiepositie van de gemeenteraad te versterken. De Rekenkamer beschrijft en duidt de huidige praktijk en de gemaakte bestuurlijke keuzes en overwegingen, zonder hieraan een normerend oordeel of aanbevelingen te koppelen.

In de rekenkamerbrief vindt u:

- De aanleiding en de focus van deze verkenning;
- De belangrijkste bevindingen over de Dordtse werkwijze en de hantering van de landelijke BZK-richtlijnen
- Een reflectie op de informatiepositie van de Raad ten aanzien van de feitelijke toegankelijkheid in de dagelijkse praktijk

Wij vertrouwen erop dat deze brief u helpt een scherper beeld te vormen van de wijze waarop de wettelijke zorgplicht in Dordrecht wordt ingevuld, zodat u zelf een afweging kunt maken of de huidige aanpak aansluit bij uw ambities.

Met vriendelijke groet,
Namens de Rekenkamer Dordrecht.

Steven Oostlander, voorzitter Rekenkamer Dordrecht

Toegankelijkheid stembureaus Dordrecht

Rekenkamerbrief

Februari 2026

Rekenkamer Dordrecht

Steven Oostlander, voorzitter

Femke Sybrandi, lid

Kasper Buiting, lid

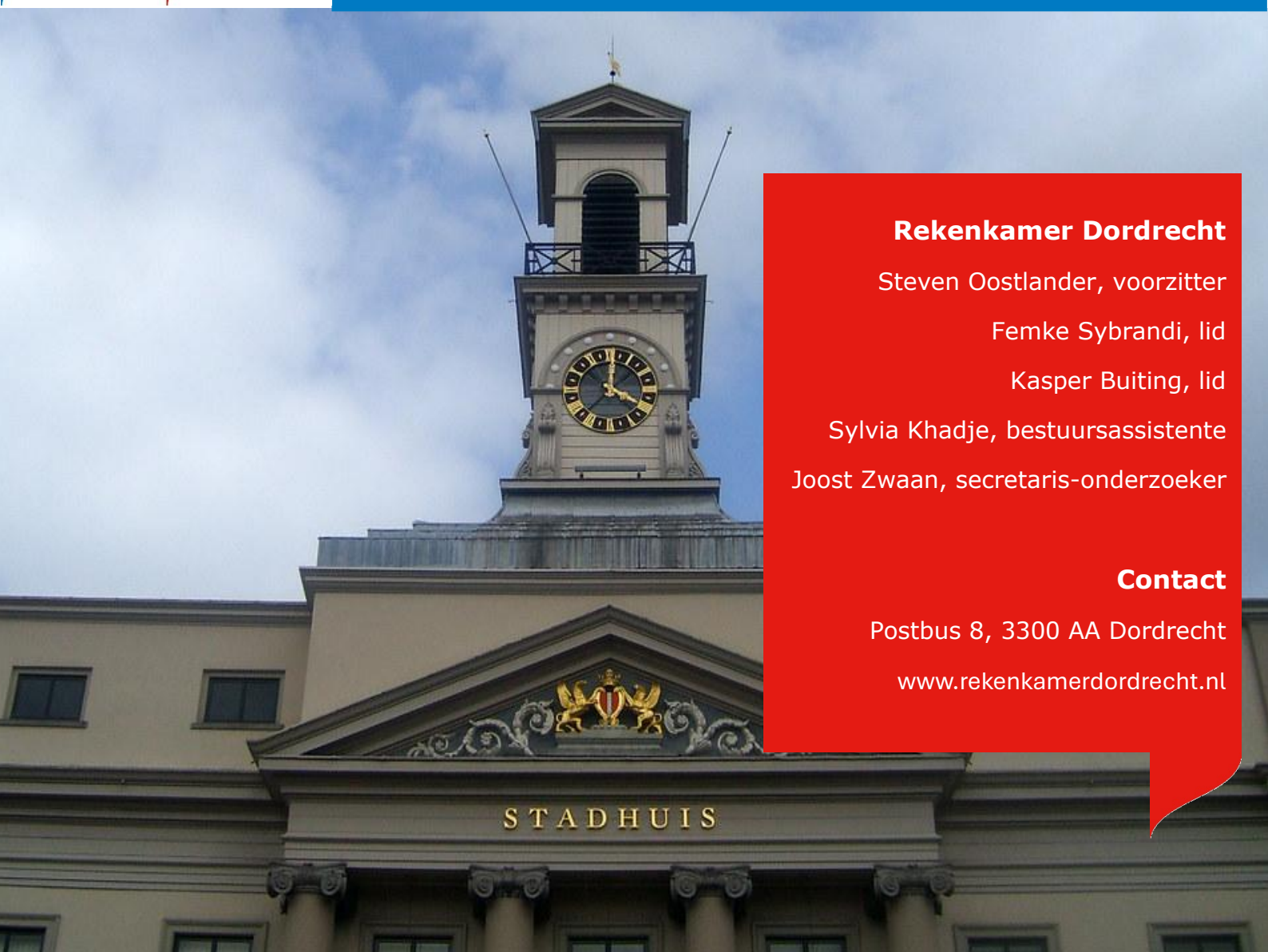
Sylvia Khadje, bestuursassistente

Joost Zwaan, secretaris-onderzoeker

Contact

Postbus 8, 3300 AA Dordrecht

www.rekenkamerdordrecht.nl

1. Aanleiding en context

Het fundament van onze lokale democratie rust op het recht van iedere inwoner om een stem uit te brengen. Dit recht is pas werkelijk gewaarborgd wanneer kiezers zelfstandig en veilig kunnen stemmen, met behoud van het stemgeheim. Toegankelijke stembureaus zijn hiervoor een randvoorwaarde. Zo speelt toegankelijkheid een rol bij het bepalen van de kwaliteit van de stemervaring en kan daarmee de drempel tot participatie verlagen of juist verhogen.

Op 18 maart 2026 vinden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. In het verlengde van de eerdere rekenkamerbrief over het bevorderen van de verkiezingsopkomst (18 april 2025), is de Rekenkamer Dordrecht ditmaal nagegaan hoe de gemeente de toegankelijkheid voor kiezers met een lichamelijke beperking borgt. Met de verkiezingen in het vooruitzicht biedt deze rekenkamerbrief de raad een eerste, indicatief beeld van de wijze waarop toegankelijkheid momenteel is geborgd.

Deze rekenkamerbrief is nadrukkelijk bedoeld als feitelijk instrument om de informatiepositie van de gemeenteraad te versterken. De Rekenkamer beschrijft en duidt de huidige praktijk en de gemaakte bestuurlijke keuzes en overwegingen, zonder hieraan een normerend oordeel of (dwingende) aanbevelingen te koppelen.

Door middel van deze verkenning krijgt u, de raad, op korte termijn inzicht in de uitvoering van de wettelijke zorgplicht. Dit stelt u als raadslid in staat om zelf de afweging te maken of de huidige aanpak aansluit bij uw ambities voor een inclusieve stad.

Om de verwachting scherp te stellen, volgt hieronder de focus van deze rekenkamerbrief:

- De verkenning richt zich specifiek op de toegankelijkheid van stembureaus voor kiezers met een lichamelijke beperking (zoals gebruikers van een rolstoel of wandelstok).
- Verder richt de brief zich op hoe de gemeente Dordrecht de Kieswet invult en welke keuzes ten grondslag liggen aan de informatievoorziening richting de raad.
- Deze verkenning biedt geen diepgaand inzicht in de ervaringen van kiezers zelf. Er zijn voor dit onderzoek geen gesprekken gevoerd met belangenorganisaties of ervaringsdeskundigen, de nadruk en focus ligt op gemeentelijke processen.

De bevindingen van deze brief zijn gebaseerd op de volgende drie (hoofd)bronnen:

1. De Kieswet en de richtlijnen die het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft opgesteld als kader voor de toegankelijkheid van stembureaus.
2. Gesprekken met de ambtelijke organisatie die betrokken is bij de organisatie van het stemproces binnen de gemeente.
3. Een analyse van interne praktijkgegevens, bestaande uit de gemeentelijke schouw tijdens de recente Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober 2025, waarbij 28 van de 64 stembureaus zijn getoetst op een aantal toegankelijkheidscriteria.

2. Bevindingen

Toegankelijke stembureaus zijn essentieel voor een democratische samenleving, waarin iedere kiezer, ongeacht lichamelijke beperking of mobiliteit, zelfstandig en veilig zijn stem kan uitbrengen, waarbij te allen tijde het stemgeheim bewaard blijft. Dit hoofdstuk geeft inzicht in de wijze waarop de gemeente Dordrecht de wettelijke kaders invult, praktische uitdagingen opvangt, leert van ervaringen en de gemeenteraad informeert over de toegankelijkheid van stembureaus.

In dit hoofdstuk worden de bevindingen systematisch gepresenteerd, met aandacht voor zowel de feitelijke uitvoering als de bestuurlijke keuzes die hieraan ten grondslag liggen.

2.1 Kieswet en de Dordtse praktijk

De Kieswet en BZK-richtlijnen

De toegankelijkheid van stembureaus is wettelijk verankerd in de Kieswet. Artikel J4, lid 2 van deze Kieswet stelt:

Artikel J4, lid 2:

*"Burgemeester en wethouders dragen er zorg voor dat alle in de gemeente aangewezen stemlokalen zodanig zijn gelegen en zo zijn ingericht en uitgerust dat kiezers met lichamelijke beperkingen **zoveel mogelijk** hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen."*

De term "zoveel mogelijk" laat ruimte voor interpretatie en kan juridisch gezien worden als een open norm. Om gemeenten handvatten te bieden bij deze open norm, heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) richtlijnen opgesteld¹. Deze richtlijnen zijn geen wettelijke verplichting, maar geven concreet aan wat gemeenten kunnen doen om stembureaus op verschillende aspecten – bereikbaarheid, betreedbaarheid en bruikbaarheid – toegankelijk te maken:

- **Bereikbaarheid:** Hoe de locatie te bereiken is, inclusief parkeergelegenheid voor mensen met een lichamelijke beperking, hellingshoeken, drempels en andere fysieke obstakels die de zelfstandigheid kunnen belemmeren.
- **Betreedbaarheid:** Hoe kiezers het gebouw kunnen betreden, bijvoorbeeld deurbreedtes, deuren die zelfstandig openen en trappen en opstapjes.
- **Bruikbaarheid in het stemlokaal:** Inrichting van het stemlokaal zelf, zoals voldoende stoelen (minimaal één met armleuningen), verlaagde schrijfplanken, geschikte stemhokjes voor rolstoelgebruikers en organisatorische aspecten als zichtbaarheid van posters en aanwezigheid van een leesloep.

De BZK-richtlijnen fungeren hiermee als een praktische vertaalslag van de wet: ze behandelen zowel de technische kant (zoals drempelhoogtes, deurbreedtes en hellingshoeken) als de organisatorische kant (zoals de hoogte van schrijfplanken en de manoeuvreerruimte voor rolstoelen). Belangrijk hierbij is dat deze richtlijnen niet

¹ Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus (BZK): [pdf](#)

fungeren als voorafgaande uitsluitingsnorm voor gebouwen. Ze schrijven niet voor welke locaties in de basis 'geschikt' of 'ongeschikt' zijn, maar geven aan welke aanpassingen en inrichtingseisen nodig zijn om een locatie in de praktijk toegankelijk te maken. Het zijn dus geen strikte bouwtechnische toelatingseisen voor het pand zelf, maar handvatten om de zelfstandigheid van de kiezer op de dag van de stemming zelf te optimaliseren.

Wanneer BZK-richtlijnen als (wettelijke) norm worden gehanteerd

De BZK-richtlijnen zijn bedoeld als handvat voor gemeenten, maar vormen geen wettelijke verplichting. Wanneer deze richtlijnen echter als harde toetsingsnorm zouden worden gebruikt, ontstaat doorgaans een kritischer beeld van de toegankelijkheid van stembureaus. Uit een meta-analyse van de Rekenkamer Breda blijkt dat gemeenten in dat geval veel vaker stembureaus als (deels) ontoegankelijk zouden moeten aanmerken. Zo blijkt dat slechts één op de vijf stemlokalen volledig toegankelijk is wanneer strikt aan alle richtlijnen wordt voldaan.

De analyse laat zien dat knelpunten zich vooral concentreren op drie gebieden:

- *Bereikbaarheid:* Hoogteverschillen worden vaak niet adequaat overbrugd. Drempels hoger dan 2 cm zonder goede hellingbaan komen geregeld voor. Tijdelijke overbruggingen zoals matten of losse hellingen voldoen ook regelmatig niet aan de eisen omdat ze steil, glad of smal zijn. Ook ontbreekt parkeergelegenheid voor minder valide soms.
- *Betreedbaarheid:* Te hoge drempels of trappen komen veel voor. Deuren kunnen te zwaar zijn of te smal (<85cm), wat de zelfstandigheid om een gebouw te betreden kan beperken.
- *Bruikbaarheid in het stemlokaal:* Het ontbreken van voldoende stoelen (met armleuning) is een veel voorkomend knelpunt. Ook zijn leesloepen niet altijd aanwezig en passen scootmobiel soms niet in stembokjes.

Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober 2025 heeft de gemeente Dordrecht eenmalig een breed overzicht samengesteld van de toegankelijkheid van stembureaus in de gemeente. Deze schouw, waarbij 28 van de 64 stembureaus zijn bezocht, was bedoeld om de organisatie en de bestuurlijke top een actueel beeld te geven van de uitvoeringspraktijk. Hoewel deze schouw geen onderdeel is van een structurele, systematische toetsing, bieden de verzamelde gegevens een waardevol inzicht. Ze bevestigen dat knelpunten die uit de meta-analyse van de Rekenkamer Breda naar voren komen, ook in de Dordtse praktijk herkenbaar zijn. Zo bleek uit deze observatie dat:

- Bij 10 van de 28 bezochte stembureaus geen enkele stoel met armleuning beschikbaar was voor stemmers die tijdens het wachten eventueel moesten zitten.
- Bij 5 van de 28 stembureaus de poster 'Tolk op Afstand' niet was opgehangen of niet goed zichtbaar was
- Bij 4 van de 28 stembureaus de wegwijzer buiten het stembureau, die de locatie en ingang moet aangeven, niet of onvoldoende zichtbaar was,

Deze uitkomsten laten zien dat praktische en organisatorische belemmeringen ook in Dordrecht voorkomen. Tegelijkertijd liet de schouw zien dat op veel andere punten goed werd gescoord: overal was minimaal 1,2 meter vrije ruimte vóór de stembureautafel en beschikte ieder stembureau over ten minste één hokje met een verlaagde schrijflank.

Deze incidentele scan richtte zich echter primair op de direct zichtbare inrichting en organisatie (de 'zachte kant'). Over de mate waarin specifieke bouwkundige afwijkingen (zoals exacte deurbreedtes of hellingshoeken, de 'harde kant') in Dordrecht voorkomen, geeft deze schouw geen nader inzicht.

Dordtse invulling: focus op feitelijke toegankelijkheid en de Kieswet

De gemeente Dordrecht hanteert bij de toegankelijkheid van stembureaus een benadering waarbij de feitelijke uitvoerbaarheid centraal staat. Het onverkorte uitgangspunt hierbij is de Kieswet: *Dordtse kiezers moeten hun stem zoveel mogelijk zelfstandig en veilig kunnen uitbrengen, terwijl het stemgeheim te allen tijde gewaarborgd blijft.*

In de praktijk betekent dit dat de landelijke BZK-richtlijnen niet als rigide afvinklijst worden gebruikt, maar als inhoudelijk referentiekader. Vooral bij bouwtechnische aspecten van een gebouw kiest de gemeente voor een oplossingsgerichte toetsing. De gemeente maakt hierbij functioneel onderscheid tussen de organisatorische en de technische kant van toegankelijkheid.

- *De organisatorische kant (operationele borging):* Dordrecht hanteert de landelijke actielijst 'Een toegankelijk stemlokaal voor alle kiezers' van de Kiesraad als operationele minimumnorm (zie Bijlage 1). Deze checklist borgt dat essentiële voorzieningen op de dag zelf, zoals lopen, verlaagde schrijflanken en stoelen, aanwezig zijn.
- *De bouwtechnische kant (oplossingsgerichte toetsing):* Voor de 'harde' bouwkundige kant (zoals exacte hellingspercentages of deurbreedtes) zijn geen aanvullende lokale beleidskaders of vaste normen vastgesteld. Wanneer een locatie technisch afwijkt van de richtlijnen, wordt per situatie beoordeeld of aan de kernwaarde van de Kieswet wordt voldaan. Indien de zelfstandigheid van de kiezer gewaarborgd blijft, krijgt de feitelijke bruikbaarheid van een pand voorrang boven de strikte technische maatvoering uit de richtlijnen.

Praktijkvoorbeeld: *Bij een stembureau in een Dordts verzorgingshuis, waar de bewoners zelf de doelgroep van de toegankelijkheid vormen, voldeed de hellingbaan formeel niet volledig aan de BZK-richtlijnen; deze was ongeveer 2 cm te steil. In de praktijk konden de bewoners echter zelfstandig het stembureau bereiken en hun stem uitbrengen. Op basis van deze feitelijke uitvoerbaarheid beoordeelde de gemeente de locatie als toegankelijk, ondanks de kleine technische afwijking.*

Om de kaders van deze werkwijze te verhelderen, heeft de Rekenkamer ambtelijk juridisch advies ingewonnen over de status van de BZK-richtlijnen. Hieruit komt naar voren dat de gemeente niet strikt gehouden kan worden aan de exacte maten uit deze richtlijnen; ze dienen immers als handreiking voor de invulling van de open norm uit de Kieswet. De Rekenkamer concludeert op basis hiervan dat de handelwijze van de gemeente rechtmatig is. Door de focus te leggen op de feitelijke toegankelijkheid en het blijven waarborgen van het stemgeheim wordt voldaan aan de zorgplicht zoals bedoeld in de Kieswet.

Tegelijkertijd vormt het hanteren van een open norm zonder lokaal vastgelegde criteria een mogelijke kwetsbaarheid. Voor de raad en de organisatie wordt dit op drie punten tastbaar:

1. *Het risico bij klachten*: Als een inwoner een officiële klacht indient, bijvoorbeeld omdat de helling te steil was, moet de gemeente kunnen aantonen waarom de situatie toch veilig en goed was. Dat is lastiger te verdedigen dan wanneer er verwezen kan worden naar een vooraf afgesproken regel.
2. *Gelijkheid tussen locaties*: Zonder centrale technische meetlat bestaat het risico dat een afwijking in de ene wijk anders wordt beoordeeld dan in de andere. Het is voor de raad hierdoor lastig te controleren of iedere inwoner in Dordrecht volgens dezelfde kwaliteitsstandaard kan stemmen.
3. *Informatiepositie van de raad*: De huidige aanpak bewijst de rechtmatigheid van het proces, maar biedt de raad beperkt inzicht in de feitelijke staat van de gebouwen. Zonder concrete gegevens over waar en hoe vaak de gemeente afwijkt van de richtlijnen, ontbreekt de basis voor een politieke afweging. De raad kan hierdoor lastig bepalen of de praktijk nog voldoende aansluit bij de stedelijke ambities voor inclusiviteit.

2.2 Toegankelijkheid voorafgaand aan de verkiezingsdag

De gemeente Dordrecht heeft een solide operationele structuur om toegankelijkheid op de verkiezingsdag te waarborgen. Zo treft de gemeente voorafgaand aan verkiezingen verschillende organisatorische maatregelen om de toegankelijkheid van stembureaus in de praktijk te borgen. De inrichting van stembureaus wordt uitgevoerd door zogeheten inrichters, die daarbij werken met een checklist en de BZK-richtlijnen, zie Bijlage 1.

Voorafgaand aan iedere verkiezing vindt daarnaast overleg plaats tussen het gemeentelijk team en de burgemeester, waarin wordt besproken welke toegankelijkheidsaspecten strikt noodzakelijk zijn en waar, binnen de wettelijke kaders, ruimte bestaat voor praktische afwegingen. Daarnaast volgen de voorzitters van de stembureaus voorafgaand aan de verkiezingsdag een online training waarin toegankelijkheid, naast andere zaken, ook aan bod komt. Daarbij wordt onder meer ingegaan op de vraag wanneer en op welke wijze een kiezer hulp mag krijgen in het stemhokje, en welke voorzieningen aanwezig moeten zijn om zelfstandig stemmen mogelijk te maken. Op de ochtend van de verkiezingsdag controleren de voorzitters, vóór opening van het stembureau, of de inrichting voldoet aan de toegankelijkheidsvereisten. Dit gebeurt volgens het zogenoemde vier-ogenprincipe: zowel de inrichters als de voorzitters controleren de inrichting.

Voorzitters worden nadrukkelijk geïnstrueerd om bij afwijkingen of problemen direct contact op te nemen met het gemeentelijk team, zodat zo nodig aanvullende voorzieningen kunnen worden getroffen of aanpassingen kunnen worden gedaan. De verantwoordelijkheid voor het signaleren van knelpunten ligt daarmee in belangrijke mate bij de voorzitters en stembureauleden zelf.

2.3 Toegankelijkheid tijdens de verkiezingsdag

Op de verkiezingsdag zelf ligt de nadruk op het direct signaleren en oplossen van knelpunten die zich in de praktijk voordoen. Onderstaand praktijkvoorbeeld illustreert hoe dit in Dordrecht werkt:

Praktijkvoorbeeld: Tijdens de verkiezingen bleek een stembureau gehuisvest in een pand waarvan de automatische deuren standaard om 20:00 uur sloten, terwijl het stembureau tot 21:00 uur open is. Om de zelfstandige toegankelijkheid na 20:00 uur te garanderen, heeft de gemeente direct een tijdelijke blokkade geplaatst waardoor de deuren open bleven staan. Hiermee werd voorkomen dat de bouwtechniek van het pand een barrière vormde voor de wettelijke toegankelijkheid.

Hoewel de gemeente de organisatorische kant van toegankelijkheid goed voorbereid vooraf, laat de praktijk zien dat de uiteindelijke toegankelijkheid zelf op de dag sterk afhankelijk is van menselijk handelen. Uit de gemeentelijke schouw tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2025 bleek bijvoorbeeld dat knelpunten vaak ontstaan door organisatorische factoren op de locatie zelf. Zo was bij 10 van de 28 bezochte stembureaus geen stoel met armleuningen beschikbaar voor wachtende kiezers, terwijl deze stoelen wel naar de locaties waren verstuurd. Tijdens evaluatiegesprekken tussen de gemeente en de voorzitters achteraf ("koffiemomenten") kwam een opvallende oorzaak naar voren: het was niet bij alle stembureauvoorzitters bekend voor welke doelgroep deze stoelen bedoeld waren. Sommige voorzitters beschouwden de stoelen als overbodig of hinderlijk en verwijderden ze, of gebruikten ze zelf. Dit illustreert dat praktische tekortkomingen vaak onbewust ontstaan; zelfs als de voorbereiding en de levering van spullen technisch gezien op orde is.

Kiezers zelf vormen een belangrijke bron van informatie over de toegankelijkheid op de verkiezingsdag zelf. Stembureauvoorzitters zijn geïnstrueerd om signalen of klachten van kiezers direct op te pakken en, waar mogelijk, ter plekke een oplossing te bieden. Deze directe feedback is essentieel voor het herstellen van barrières die tijdens de voorbereiding niet waren voorzien. Dergelijke signalen worden door de voorzitters genoteerd in het proces-verbaal, zodat ze ook na de verkiezingsdag beschikbaar blijven voor evaluatie.

Zonder een oordeel te vellen over de feitelijke mate van toegankelijkheid, laat de praktijk zien dat de gemeente de randvoorwaarden goed organiseert, maar dat de uitvoering op de dag zelf sterk afhankelijk is en blijft van de individuele alertheid op de stembureaus.

2.4 Toegankelijkheid na de verkiezingsdag

Na afloop van verkiezingen worden bevindingen uit de praktijk gebruikt om verbeteringen door te voeren voor volgende verkiezingen. De gemeente Dordrecht hanteert hiervoor verschillende informatiebronnen, zoals interne leerprocessen, experimenten, klachten en feedback van stemmers zelf en externe toetsing.

Interne leerprocessen: Het voorbeeld van de stoelen met armleuningen (in paragraaf 2.3) illustreert dit lerend vermogen. Naar aanleiding van de bevinding dat deze stoelen bij meerdere stembureaus ontbraken of verkeerd werden gebruikt, heeft de gemeente

besloten om in de checklist voor voorzitters expliciet op te nemen dat deze stoelen bedoeld zijn voor kiezers met een mobiliteitsbeperking en waarom zij belangrijk zijn voor veilig wachten en opstaan.

Experimenten: Naast interne leerprocessen experimenteert de gemeente met nieuwe voorzieningen en werkwijzen die de zelfstandigheid en daarmee toegankelijkheid bevorderen, zoals:

- *Tolk op afstand:* Dordrecht past sinds enkele verkiezingen een landelijke innovatie toe voor slechthorende stemmers.
- *Paneelborden en posters:* Uit de gemeentelijke schouw bleek dat het correct ophangen van verplichte posters af en toe niet volledig volgens de richtlijnen verliep. Uit ambtelijke gesprekken kwam naar voren dat dergelijke knelpunten ook in omliggende gemeenten, zoals Sliedrecht, voorkwamen. In Sliedrecht is bij voorgaande verkiezingen geëxperimenteerd met vaste paneelborden waarop de inrichters alle verplichte posters vooraf aanbrachten, op de juiste hoogte en achtergrond. Deze aanpak voorkwam dat posters werden vergeten en bleek effectief. Vanwege de positieve resultaten van dit experiment voert Dordrecht deze werkwijze ook in bij de komende gemeenteraadsverkiezingen.

Klachten en feedback van stemmers: De gemeente gebruikt de klachten en feedback uit de processen-verbaal als input voor de evaluatie. Hoewel er tot nu toe weinig officiële klachten zijn geregistreerd, merkt de Rekenkamer op dat dit een 'passief' meetinstrument is. Het geeft een indicatie, maar geen volledig beeld: een kiezer die een drempel als hinderlijk ervaart maar geen formele klacht indient, blijft voor de gemeente een 'blinde vlek'.

Externe toetsing: Tot slot maakt de gemeente gebruik van bevindingen uit externe onderzoeken en toetsingen, bijvoorbeeld van de Kiesraad zelf of belangenorganisaties als Nationale Verenging de Zonnebloem. Deze onderzoeken bieden aanvullende inzichten, maar vinden niet structureel plaats. Of en wanneer externe toetsing plaatsvindt, is afhankelijk van:

- Opname in landelijke steekproeven,
- Initiatieven van belangenorganisaties zoals de Zonnebloem,
- Of specifieke aanleiding voor controle.

Er bestaat geen structurele samenwerking met belangenorganisaties voor mensen met een lichamelijke beperking rond de toegankelijkheid van stembureaus. Betrokkenheid van dergelijke organisaties is incidenteel en afhankelijk van externe initiatieven en beschikbare capaciteit.

Het leerproces van de gemeente Dordrecht wordt in de huidige praktijk vooral gevoed door de eigen waarnemingen en interne evaluaties. De organisatie toont hiermee een groot lerend vermogen. Voor de raad betekent deze interne focus dat de feitelijke vooruitgang over een langere reeks van jaren lastiger te volgen is, omdat een vaste externe maatstaf of een structurele vergelijking met eerdere jaren minder op de voorgrond staat.

2.5 Informatiepositie van de gemeenteraad

De informatiepositie van de gemeenteraad over de toegankelijkheid van stembureaus is wettelijk verankerd in de Kieswet. Dit artikel borgt dat de gemeenteraad wordt geïnformeerd wanneer een stemlokaal niet geschikt is voor kiezers met een lichamelijke beperking en waarom. Artikel J4, lid 3 stelt dat:

Artikel J4, lid 3:

"Indien burgemeester en wethouders niet voldoen aan het tweede lid informeren zij de gemeenteraad over de reden hiervoor."

De gemeente Dordrecht hanteert een strikte interpretatie van deze wet. Van de 64 stembureaus zijn er volgens de gemeente momenteel twee fysiek niet volledig toegankelijk. De raad is hier toentertijd over geïnformeerd. Omdat de lijst met locaties de afgelopen jaren niet is veranderd, vindt de gemeente structurele terugkoppeling niet noodzakelijk. Wel ontvangt de raad informatie over toegankelijkheid bij bijzondere situaties of (ingrijpende) wijzigingen in de organisatie.

Praktijkvoorbeeld: Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van maart 2021, die plaatsvonden onder Covid-19-maatregelen, werd de gemeenteraad via een raadsinformatiebrief expliciet geïnformeerd over de aangepaste organisatie. Veel reguliere stemlocaties vielen weg, er werd gewerkt met extra stemdagen, dubbele stembureaus en aanvullende voorzieningen voor kwetsbare groepen, zoals mobiele stembureaus en briefstemmen voor 70-plussers. Vanwege deze afwijkingen van de reguliere werkwijze werd de raad actief geïnformeerd.

Bij gemeenteraadsverkiezingen krijgt de raad doorgaans voorafgaand aan de verkiezingen een raadsinformatiebrief met praktische aandachtspunten over de organisatie, onderdeel daarvan is voorzieningen voor toegankelijkheid zoals stemmalen en tolk op afstand. Structurele evaluaties na afloop van verkiezingen worden ambtelijk en bestuurlijk besproken, maar niet standaard in een rapportage met de raad gedeeld. Hoewel de raad hiermee de zekerheid krijgt dat de organisatie binnen de kaders van de Kieswet blijft, ontbreekt de informatie die nodig is om de feitelijke kwaliteit van de toegankelijkheid en de effectiviteit van lokale verbeteringen over een langere periode te kunnen beoordelen.

3. Reflectie van de rekenkamer

Deze rekenkamerbrief laat zien dat de gemeente Dordrecht de toegankelijkheid van stembureaus serieus, zorgvuldig en rechtmatig benadert. De Dordtse aanpak kenmerkt zich door een bewuste keuze voor feitelijke toegankelijkheid: het doel is dat kiezers in de praktijk veilig en zelfstandig kunnen stemmen, waarbij kleine technische afwijkingen van de BZK-richtlijnen niet direct doorslaggevend zijn. Deze pragmatische houding zorgt ervoor dat ook monumentale panden of zorglocaties als stembureau behouden kunnen blijven en daarmee een goede spreiding van locaties doorheen Dordrecht gewaarborgd blijft. Bovendien beschikt de gemeente over een groot oplossingsvermogen en lerend vermogen. Knelpunten op de dag zelf worden direct opgepakt en ervaringen leiden tot merkbare verbeteringen in de volgende verkiezingsronde, zoals de inzet van vaste paneelborden voor posters en verduidelijkte instructies over het gebruik van hulpmiddelen.

Vanuit deze positieve basis signaleert de Rekenkamer drie aandachtspunten die van invloed zijn op de wijze waarop de raad zijn kaderstellende en controlerende rol kan invullen.

1. De balans tussen pragmatiek en objectivering

Door de BZK-richtlijnen te gebruiken als referentiekader in plaats van als harde norm, ontstaat ruimte voor maatwerk per locatie. Dit is in de Dordtse context functioneel, bijvoorbeeld bij stembureaus in verzorgingshuizen of oudere (monumentale) gebouwen, waar strikt voldoen aan alle technische criteria niet altijd haalbaar is zonder het aantal beschikbare locaties te beperken.

Een consequentie van deze aanpak is dat de beoordeling van toegankelijkheid sterk afhankelijk is van de feitelijke situatie en professionele inschatting ter plaatse, met name waar het bouwtechnische aspecten betreft. Zonder lokale minimumnormen of vaste meetlat is het voor de raad minder eenvoudig om locaties onderling te vergelijken of om ontwikkelingen over meerdere verkiezingen systematisch te volgen. Het ambtelijk vakmanschap en de aanwezige dossierkennis over de locaties zijn hierdoor voor de raad beperkt inzichtelijk. Bovendien brengt het ambtelijk juridisch advies hierbij een aandachtspunt naar voren: het ontbreken van vaste (Dordtse) normen vergroot het risico dat locatiekeuzes bij een eventuele juridische toetsing als onvoldoende zorgvuldig gemotiveerd of inconsistent worden beoordeeld. De huidige werkwijze leidt tot een duidelijk onderscheid tussen 'toegankelijk' of 'niet-toegankelijk', maar verschillen in de mate van toegankelijkheid worden minder expliciet vastgelegd.

2. Aandacht voor minder zichtbare of impactvolle knelpunten

De organisatie op de verkiezingsdag in Dordrecht is sterk gericht op het tijdig signaleren en direct oplossen van knelpunten die zich in de praktijk voordoen. Voorzitters en stembureauleden spelen hierin een centrale rol en worden gestimuleerd om bij problemen direct contact op te nemen met het gemeentelijk team. Deze werkwijze draagt bij aan een soepele gang van zaken op de verkiezingsdag en maakt het mogelijk om praktische problemen snel en pragmatisch op te lossen.

Knelpunten op de verkiezingsdag ontstaan vaak door menselijk handelen of onduidelijkheid over het doel van bepaalde voorzieningen. Een voorbeeld hiervan is het ontbreken of verkeerd gebruiken van stoelen met armleuningen, terwijl deze wel op de locatie waren geleverd door de gemeente. Omdat dit soort onzichtbare barrières niet altijd door de organisatie zelf worden opgemerkt, is de gemeente mede afhankelijk van de feedback van kiezers. Klachten zijn hierbij een waardevol, maar tegelijkertijd passief meetinstrument: een signaal bereikt de gemeente pas als een kiezer zelf het initiatief neemt om een knelpunt te melden. Wanneer een kiezer een locatie als slecht toegankelijk ervaart maar geen klacht indient, blijft dit buiten het zicht van de evaluaties. Wat voor de organisatie een 'vlekkeloze' verkiezingsdag lijkt, kan voor individuele kiezers dus gepaard gaan met belemmeringen die niet structureel worden vastgelegd.

De Rekenkamer benadrukt dat deze signalering niet impliceert dat de feitelijke toegankelijkheid in Dordrecht tekortschiet, of dat kiezers actieve barrières ervaren om een klacht in te dienen. De Rekenkamer heeft voor dit onderzoek geen kiezers gesproken en kan dus niet valideren of er een discrepantie bestaat tussen het aantal meldingen en de ervaren toegankelijkheid. Het punt is nadrukkelijk bedoeld om de aard van het instrument 'klachten' te duiden: het is een passieve graadmeter die per definitie geen volledig beeld kan geven van de gebruikerservaring.

3. De informatiepositie van de gemeenteraad

De informatievoorziening aan de raad is momenteel primair ingericht op de wettelijke plicht. De Kieswet (art. J4, lid 3) schrijft voor dat de raad geïnformeerd moet worden bij gebreken. Omdat de gemeente binnen haar aanpak vrijwel altijd oordeelt dat aan de zorgplicht wordt voldaan, wordt deze informatieplicht in de praktijk zelden geactiveerd. De raad ontvangt hierdoor vooral informatie bij uitzonderlijke situaties, zoals tijdens de coronaperiode, of bij de algemene planning vooraf.

Deze 'uitzonderingsrapportage' voldoet aan de wet, maar is voor de kaderstellende en controlerende rol van de raad ietwat summier. Zonder structurele terugkoppeling over de feitelijke kwaliteit per locatie of de effecten van verbetermaatregelen, blijft het voor de raad onduidelijk hoe de toegankelijkheid zich over een reeks van jaren ontwikkelt.

Deze rekenkamerbrief laat zien dat de gemeente Dordrecht bewuste en verdedigbare keuzes maakt, met een sterke focus op uitvoerbaarheid en resultaat voor de kiezer. De huidige aanpak is erop gericht dat kiezers hun stemrecht effectief kunnen uitoefenen. Tegelijkertijd maakt deze brief inzichtelijk dat de gekozen werkwijze, waarin feitelijke toegankelijkheid en pragmatisme op de verkiezingsdag zelf centraal staat, van invloed is op de aard van de informatie die beschikbaar is voor de raad. Hierdoor ligt het accent in de verantwoording meer op de operationele voortgang en minder op een structurele vergelijking van de toegankelijkheid over een langere periode.

Bijlage 1 – Een toegankelijk stemlokaal voor alle kiezers

Kiesraad

Een toegankelijk stemlokaal voor alle kiezers

Deze actielijst helpt u als stembureaulid op weg. Zorg dat u onderstaande vragen met 'ja' kunt beantwoorden. Lukt dit niet? Vraag dan de verkiezingsorganisatie of de gebouwbeheerder om hulp.

Van buiten naar binnen

Loop zelf de route van buiten tot in de ruimte van het stemlokaal.

1. Is de wegwijzer 'stemlokaal' of 'stembureau' buiten duidelijk zichtbaar?
2. Is de route vrij van obstakels? Ga na of kiezers met een rolstoel of een visuele beperking het stemlokaal ongehinderd kunnen bereiken.
3. Zijn de tijdelijke hellingbanen stevig vastgezet?
4. Is de deur eenvoudig te openen? Zo nee, zet de deur dan alvast open of haal de deurdrenger los.

In het stemlokaal

Loop zelf de route die kiezers moeten volgen om hun stem uit te brengen. Bedenk waar wachtende kiezers zich kunnen opstellen, ook kiezers met bijvoorbeeld een rolstoel, scootmobiel of rollator.

5. Is de vloerbedekking zo neergelegd dat kiezers niet kunnen struikelen?
6. Staan er stoelen klaar voor wachtende kiezers? Zorg dat minimaal één op de vijf stoelen een armleuning heeft.
7. Heeft minimaal één stemhokje een verlaagde schrijfplank?
8. Is er vóór de tafel van het stembureau minimaal 1,20 meter vrije ruimte?
9. Is de vergrote kandidatenlijst duidelijk zichtbaar opgehangen?

Op de tafel

Controleer de tafel van het stembureau.

10. Is er een loep en verlichting aanwezig? Zorg dat de loep een lichtfunctie heeft of plaats een losse leeslamp.
11. Ligt de loep duidelijk zichtbaar op de tafel?

Bedankt voor uw bijdrage aan toegankelijke verkiezingen!

Duidelijke informatie voor alle kiezers

Stemmen is geen alledaagse bezigheid. Als stembureaulid kunt u kiezers op weg helpen met duidelijke informatie.

- Sommige kiezers hebben een zichtbare of onzichtbare beperking. Wees geduldig en begripvol. Maak contact met de kiezer. Communiceer duidelijk en vraag of ze alle informatie begrepen hebben.
- Spreek met alle stembureauleden af wie wat doet om te zorgen voor een toegankelijk stemlokaal.

Deze actielijst is ontwikkeld door de Kiesraad in het kader van het actieplan toegankelijk stemmen. Informatiepunt Verkiezingen: informatiepunt@kiesraad.nl - 070 426 73 29

Rekenkamer Dordrecht

Rekenkamer Dordrecht

Steven Oostlander, voorzitter

Femke Sybrandi, lid

Kasper Buiting, lid

Sylvia Khadje, bestuursassistente

Joost Zwaan, secretaris-onderzoeker

Contact

Postbus 8, 3300 AA Dordrecht

www.rekenkamerdordrecht.nl